

УДК 37.014.25:378.4(4)(09)»71»

ОЛЬГА ДАЦКО

м. Суми, Україна

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ДІЯЛЬНОСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ: ЗМІСТОВІ
АСПЕКТИ**

**HIGHER EDUCATION QUALITY ASSURANCE IN
EUROPEAN UNIVERSITY ASSOCIATION ACTIVITIES:
NOTIONAL ASPECTS**

Стаття присвячена діяльності Європейської асоціації університетів у сфері забезпечення якості вищої освіти. Аналізується проект ЄАУ «Оцінювання якості для подальших змін у вищій освіті» («Quality Assurance for the Higher Education Change Agenda», QANESA). Обґрунтовано взаємозв'язок між процесами забезпечення якості освіти й креативності. З'ясовано, як процес забезпечення якості може підносити або стримувати інноваційні практики у вищих навчальних закладах. Зосереджено увагу на двох аспектах: оцінювання якості вищої освіти та розвиток креативності всіх учасників процесу забезпечення якості освіти. Наголошується на існуванні двох підходів до розвитку креативності у вищих навчальних закладах: «знизу-вгору» та «згори-вниз». Подано різновиди природи креативності й визначено чинники, що викликають появу креативності та сприяють її розвитку. Висвітлено рекомендації для вищих навчальних закладів, які націлені на посилення креативності та інноваційних практик у ВНЗ через процеси оцінювання якості.

Ключові слова: Європейська асоціація університетів, забезпечення якості вищої освіти, культура якості, оцінювання якості, проект, підходи «зверху-вниз» та «знизу-вгору», природа креативності, чинники, що

викликають появу креативності та чинники, що сприяють розвитку креативності.

Статья посвящена деятельности Европейской ассоциации университетов в сфере обеспечения качества высшего образования. Анализируется проект Европейской ассоциации университетов «Оценивание качества для последующих изменений в высшем образовании» («Quality Assurance for the Higher Education Change Agenda», QАНЕСА). Обоснована взаимосвязь между процессами обеспечения качества образования и креативности. Выяснено, как процесс обеспечения качества может стимулировать или сдерживать инновационные практики в высших учебных заведениях. Внимание направлено на два аспекта: оценивание качества высшего образования и развитие креативности всех участников процесса обеспечения качества образования. В статье подчеркивается существование двух подходов в развитии креативности в высших учебных заведениях: «снизу-вверх» и «сверху-вниз». Представлены разновидности природы креативности и определены факторы, которые вызывают появление креативности и способствуют ее развитию. Представлены рекомендации для высших учебных заведений, которые нацелены на усиление креативности и инновационных практик в вузах посредством процессов оценивания качества.

Ключевые слова: Европейская ассоциация университетов, обеспечение качества высшего образования, культура качества, оценивание качества, проект, подходы «снизу-вверх» и «сверху-вниз», природа креативности, факторы, которые вызывают появление креативности и способствуют ее развитию.

The article is devoted to European University Association activities in the field of higher education quality assurance. The main aim is to define the notional aspects of higher education quality assurance in the activities of European University Association. The Association with the help of such projects as Quality Culture, Creativity in Higher Education, Quality Assurance for the Higher Education Change Agenda and others aims to investigate the processes that enhance the quality of teaching and learning which are brought to effect by creative and innovative higher educational institutions. The stress is laid on the

existence of two approaches of fostering creativity within the academic community: bottom-up and top-down. The EUA's work in enhancing the relationship between quality assurance processes, creativity and innovative practices is highlighted. The types of quality processes for teaching and learning that support innovative higher education institutions are explored. The recommendations for higher educational institutions that would aim at enhancing innovative practices and creativity through quality assurance processes are presented.

Key words: European University Association, higher education quality assurance, quality culture, quality evaluation, project, bottom-up and top-down approaches, nature of creativity, drivers of creativity, enablers of creativity.

Постановка проблеми. У сучасних умовах креативність та інновація вважаються ключовими факторами створення знання, а отже, соціального й економічного розвитку. Але, не зважаючи на всеосяжний інтерес до креативності, відносно мало уваги приділяється в Європі вищій освіті в цьому контексті і тому, яким чином підносити креативність та інноваційні практики в межах вищих навчальних закладів. Європейська асоціація університетів, зі свого боку, вже багато років працює над забезпеченням якості вищої освіти та стимулюванням креативності й інноваційних практик у європейських університетах. Асоціація за допомогою таких проектів, як «Культура якості» (Quality Culture), «Креативність у вищій освіті» (Creativity in Higher Education), «Оцінювання якості для подальших змін у вищій освіті» (Quality Assurance for the Higher Education Change Agenda, QANESA) має на меті дослідження процесів, пов'язаних із підвищенням якості викладання та навчання, котрі здійснюються креативними та інноваційними вищими навчальними закладами. З огляду на це, доцільним є аналіз зазначених проектів.

Аналіз актуальних досліджень. Питання забезпечення якості вищої освіти та стимулювання інноваційних практик у вищих навчальних закладах було предметом досліджень таких вітчизняних учених, як: А. Сбруєва, В. Білокопитов, Ю. Захаров, К. Корсак, С. Шевченко, С. Семенов, В. Тітарчук та ін. Значний інтерес з проблеми становлять також роботи таких зарубіжних учених, як: А. Економоу, Дж. К. Верховен, Л. Харві, К. Тюн, С.

Теппер та ін. Ними також опрацьовано матеріали щорічних звітів і конференцій Європейської асоціації університетів з 2003 р. по 2007 р.

Мета статті – з'ясувати змістові аспекти забезпечення якості вищої освіти в діяльності Європейської асоціації університетів.

Виклад основного матеріалу. Європейська асоціація університетів є центром, що спеціалізується на вищій освіті, підтримує інтереси університетів та надає можливість слідкувати за останніми тенденціями в розвитку вищої освіти та науки. Основною місією ЄАУ є створення сприятливих умов для розвитку гармонійної системи європейської вищої освіти. Асоціація підтримує розвиток інноваційної діяльності вищих навчальних закладів, що дозволяє їм відповідати сподіванням щодо їх внеску в майбутнє європейської освіти.

Асоціація сприяє розвитку університетів через цільові заходи, спрямовані на їх підтримку. Ця діяльність включає в себе політичний діалог, проведення конференцій, семінарів, проектів. Для постійного контакту з вищими навчальними закладами та міжнародними організаціями Асоціацією створено тематичні мережі, фокус-групи. ЄАУ досліджує низку питань з різних сфер: внутрішня культура якості, підготовка молодих дослідників, менеджмент, автономія та стабільне фінансування.

Згідно директивного документу ЄАУ «Контроль якості вищої освіти», якість відіграє головну роль в освітній політиці, а оцінка якості повинна:

- 1) ґрунтуватися на довірі та співробітництві між ВНЗ і організаціями, що здійснюють оцінку;
- 2) урівноважувати традиції та новаторство, логічну обґрунтованість навчальної програми й свободу вибору для студента;
- 3) брати до уваги місію ВНЗ, завдання та цілі кожної навчальної програми;
- 4) слугувати показником якості викладання, адміністрування, дослідницької роботи;
- 5) привертати увагу до студентських потреб і якості соціальних послуг, що надаються.

Отже, з дня створення ЄАУ має на меті через різні проекти сприяти створенню сильних університетів для сильної Європи. Наприклад, проект

«Культура якості» (Quality Culture) – 2002 – 2006 р., був націлений на підвищення рівня знань про розвиток внутрішньої культури якості у вищих навчальних закладах, сприяння внутрішньому управлінню якістю, а також на поширення прогресивних методів у цій галузі та допомогу в розробленні процедур зовнішнього забезпечення якості [9, 6].

Термін «культура» було використано для того, щоб визначити поняття «якість» як загальну цінність і колективну відповідальність усіх суб'єктів діяльності вищих навчальних закладів, включаючи студентів і адміністрацію [10, 444].

Думки учасників проекту були зосереджені на таких питаннях: чи сприяє культура якості вдосконаленню діяльності вищих навчальних закладів, чи забезпечує впровадження процесів внутрішньої оцінки якості необхідний баланс з нормативами зовнішньої звітності, яка мета зовнішнього оцінювання тощо [10, 4].

Проект «Креативність у вищій освіті» (2006 р.), що слідував за проектом «Культура якості», в свою чергу, був націлений на визначення поняття «креативність» у вищій освіті. У результаті даного проекту було створено рекомендації для вищих навчальних закладів, урядів та акредитаційних агенцій щодо піднесення креативності. Враховуючи взаємозв'язок між механізмами якості та креативністю, у фінальній доповіді проекту було зроблено висновок, що процеси якості можуть посилити креативність та інновації за умови їхньої спрямованості на посилення здатності змінюватися.

Таким чином, робота ЄАУ в сфері забезпечення якості вищої освіти через креативність та інновації стала основою для наступного проекту під назвою «Оцінювання якості для подальших змін у вищій освіті» («Quality Assurance for the Higher Education Change Agenda», QАНЕСА), а взаємозв'язок між процесами забезпечення якості й креативності став основним його питанням.

У межах аналізу змістових аспектів зупинимося докладніше на аналізі проекту «Оцінювання якості для подальших змін у вищій освіті».

Європейська асоціація університетів спільно з Інститутом акредитації, сертифікації та оцінювання якості освіти в Німеччині (Accreditation, Certification, and Quality Assurance Institute, ACQUIN), Академією вищої освіти у Великобританії (Higher Education Academy, HEA) та Ірландським національним університетом розпочала проект QANESA у 2007 р. Проект був націлений на те, щоб дослідити, які процеси, пов'язані з підвищенням якості викладання та навчання (як внутрішні, так і зовнішні) здійснюються креативними та інноваційними вищими навчальними закладами та намагалися обмежити можливі негативні результати цих процесів.

До участі в проекті було запрошено 29 вищих навчальних закладів та акредитаційних агенцій. Запрошуючи учасників брали до уваги їх досвід у сфері управління якістю освіти, а також географічне розміщення, інституційну та дисциплінарну різноманітність. Протягом проекту представники вищих навчальних закладів і акредитаційних агенцій брали участь у трьох семінарах. Перші два семінари відбулися в Йорку в березні 2008 р. та в Байройті в травні 2008 р. Третій семінар проходив у Мейнута (Ірландія) в лютому 2009 р. Протягом семінарів обговорювалися питання інституційних стратегій, залучення студентів до процесів оцінювання якості навчання та викладання, а також удосконалення навчального плану.

Нагадаємо, що проект QANESA було розпочато Європейською асоціацією університетів разом з її партнерами з метою продовження роботи над зміцненням зв'язків між процесами забезпечення якості освіти, креативністю та інноваційними практиками. Метою вищезазначеного проекту було дослідити, які саме процеси забезпечення якості викладання й навчання (як зовнішні, так і внутрішні) підтримують креативні та інноваційні вищі навчальні заклади. Проект базувався на досвіді вищих навчальних закладів та акредитаційних агенцій вміло зберігати баланс між внутрішньою потребою забезпечення якості освіти як знаряддям інституційного

управління та зовнішньою потребою забезпечення креативності та інноваційних практик у вищій освіті. Учасники проекту намагалися винайти методологію, яка б послужила механізмом посилення креативності та інновацій у вищій освіті.

У Йорку учасники поділилися прикладами креативності з власного досвіду, маючи на меті встановити, які з запропонованих практик стосуються природи креативності. Протягом першого обговорення стало зрозуміло, що хід думок учасників обмежувався їхніми інституційними й національними контекстами, тому під час засідань увагу було скеровано в напрямку питання, сформульованого з метою звільнення учасників від цих обмежень і зосередження уваги на студентах: «Яким повинен бути процес забезпечення якості вищої освіти в 2020 р., щоб досягти високого рівня й відповідати очікуванням студентів?»

У Байройті протягом семінару було створено рекомендації у формі питань, які вищий навчальний заклад повинен був задати сам собі в контексті власних процедур забезпечення якості. Для прикладу процитуємо кілька питань: «Як ви залучаєте студентів до креативних розмірковувань у процесі їх навчання і яким чином досягається діалог та зворотній зв'язок? Як ви включаєте креативні ідеї студентів, штату (педагогічного і непедагогічного) та інших зацікавлених сторін ззовні до навчального плану?»

Протягом третього семінару (відбувся в Мейнута) було сформульовано рекомендації, які, на думку учасників проекту, мали привести до покращення процедури забезпечення якості вищої освіти.

В університетах, котрі брали участь у проекті, було досягнуто оптимальне співвідношення між розвитком креативності всіх учасників процесу забезпечення якості освіти й формальними процедурами оцінювання якості.

Зважаючи на той факт, що в даній статті ми спрямуємо увагу на аспект креативності і на аспект оцінювання якості освіти, вважаємо за доцільне з'ясувати сутність поняття «креативність».

Так, у педагогічному словнику поняття креативності визначається як творчі можливості (здібності) людини, що можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість у цілому чи її окремі сторони, продукти діяльності, процес їх створення. Креативність розглядається як найважливіший і відносно незалежний фактор обдарованості, що рідко відображається в тестах інтелекту й академічних досягненнях. Креативність визначається не стільки критичним ставленням до нового з точки зору наявного досвіду, скільки сприйнятливістю нових ідей [4, 269].

Короткий термінологічний словник з інноваційних педагогічних технологій визначає креативність як «стійку властивість індивіда, що обумовлює здатність виявляти соціально значущу творчу активність; рівень творчої обдарованості, здатності до творчості» [3, 14].

Енциклопедія Британіка визначає креативність як «здатність упроваджувати щось нове: нове розв'язання проблеми, новий метод чи прийом, новий художній об'єкт чи форму» [7].

У проекті «Креативність у вищій освіті» поняття «креативність» вживається в широкому значенні як усеосяжна оригінальність, поєднана з доцільністю в усіх дисциплінах, включаючи мистецтво [10].

Виходячи з того, що креативність сама по собі є контекстуальною, що є креативним в одному середовищі може не бути таким в іншому, не є дивовижним той факт, що кількість варіантів визначенням цього слова дорівнює кількості людей, що над цим визначенням розмірковують.

Існує багато визначень креативності і всі вони доводять, що сучасне інформаційне суспільство є залежним від креативності та інновацій.

Вважаємо за доцільне зосередити увагу на інституційній креативності, «яка посилається на умови, що стимулюють креативні організації» (EUA 2007) [10, 16]. Інституційна креативність залежить не тільки від певних рис задіяних осіб, а ще й потребує наполегливої праці та є свідомим вибором усієї громади.

У навчальних закладах найважливішим фактором, що стимулює інституційну креативність, є позиція інституційного керівництва. Без управління окремо взяті індивідуальні спроби створити або посилити інституційну креативність не закінчуються успіхом. Намагання керуючої ланки заохочувати креативність є дуже необхідними, та найбільш важливими вони стають тоді, коли інновація перетворюється на діючу в закладі практику. Процес переходу від інновації до узвичаєної практики є дуже складним: не можливо зберегти інноваційну природу практики, коли вона підтримується тільки ініціаторами-ентузіастами. На цьому етапі приведе до успіху мотиваційна підтримка та необхідні ресурси й послуги з боку керівництва. Проте дії лише одного керівництва не гарантують інституційну якість. Воно може лише створити передумови для подальшого розвитку, і в решті решт найкраще – коли академічний штат разом зі студентами вищого навчального закладу мають за своє власне велике прагнення діяти так і в змозі скористатися можливістю випробувати на практиці свою креативність.

Існує два підходи до розвитку креативності: «знизу-вгору» та «згори-вниз». З приводу креативного навчання й викладання учасники обговорення висловили в мережі, створеній у рамках проекту QANESA думку, що університети, відомі своїм «креативним підходом» (ті, що зосереджують увагу на міждисциплінарній роботі проекту та груповій роботі), ймовірніше приваблять студентів і штат, що готовий до креативних рішень. А традиційні університети, навпаки, матимуть складнощі, мотивуючи студентів і штат випробувувати альтернативні та інноваційні напрями навчання та викладання. Отже, закладам, для яких характерний креативний підхід, буде легше при виконанні певних задач, тому що їхні студенти і штат будуть очікувати й потребувати інновацій, а також брати активну участь у реалізації такої можливості, як втілення в життя чогось нового. У цьому закладено «самопідсилювальний механізм» [8, 9].

У світлі цих двох вимірів плекання креативності – «згори-вниз» чи «знизу-вгору», буде цікаво проаналізувати наступну таблицю. У таблиці

подано ключові компоненти креативності та визначено чинники, що викликають появу креативності та сприяють розвитку креативності.

Таблиця 1

Природа креативності та чинники, що викликають її появу та сприяють розвитку

<i>Природа креативності</i>	<i>Чинники, що викликають появу креативності (Drivers of creativity)</i>	<i>Чинники, що сприяють розвитку креативності (Enablers of creativity)</i>
Залежна від контексту креативність	Потреба змінювати(ся)	Набута довіра
Креативність, що руйнує парадигми	Допитливість	Креативний простір
Креативність, що стимулює обмін досвідом	Бажання вдосконалювати(ся)	Готовність до обміну досвідом
Креативність, орієнтована на досягнення певної цілі	Прагнення високої якості	Співробітництво
Креативність, спрямована на різноманітність	Заохочування високої якості	Відповідна структура забезпечення якості освіти

Важливе значення для нашого дослідження має також аналіз аспекту оцінювання якості освіти в межах проекту QANESCA.

Протягом проекту було вирішено використовувати термін «оцінювання якості» в широкому значенні, беручи до уваги всі елементи сформованої культури якості вищого навчального закладу. Внутрішнє оцінювання якості

в контексті цього проекту розглядається не тільки як певний контроль якості (опис процесу, збір даних та їх аналіз, процедури оцінювання), але й включає всі види діяльності, пов'язані з визначенням, забезпеченням та піднесенням якості вищого навчального закладу від стратегічного планування до вдосконалення навчальної програми.

Мета проекту полягала у висвітленні важливості підходу «знизу-вгору» в розвитку процесів якості, які підносять креативність на стільки, на скільки покращують якість.

Нагадаємо, що факторами успіху гарно функціонуючої внутрішньої системи оцінювання якості, визначеними в межах проекту Європейської асоціації університетів «Культура якості», який у деякій мірі став основою для проекту QANESA, є стратегічне планування, створення структури оцінювання якості, певні зобов'язання лідерів з управління якістю, залучення кадрів та студентів, а також зацікавлених сторін ззовні і добре організований збір та аналіз даних. Всі види діяльності, спрямовані на оцінювання та забезпечення якості освіти, не повинні здійснюватись окремою особою чи особами, якість має бути відповідальністю для всіх учасників процесу забезпечення якості вищої освіти.

Ініціатори проекту QANESA з'ясували, що за останні роки спостерігається залучення великої кількості студентів до процесу забезпечення якості освіти. Особливо важливою є також роль студентів, коли справа стосується креативності та інновацій у процесах навчання та викладання.

Представники вищих навчальних закладів, яких запросили до участі у проекті QANESA, наголошують на важливості підтримки та заохочення студентів брати на себе відповідальність за забезпечення якості вищої освіти. У Шотландії, наприклад, створено управління національним розвитком (National development agency), що підтримує, виховує та допомагає делегатам від студентських асоціацій випробовувати цю роль.

Найскладнішим для учасників проекту виявилось усунення національного та інституційного тиску і скутості у спробах знайти шляхи розвитку більш гнучких процесів забезпечення якості освіти.

На кінець проекту постало також питання щодо обсягу креативності, тому що в деяких країнах масштаб академічної свободи призвів до вимог повної свободи [6, 9].

У багатьох випадках, коли ідея систем забезпечення якості вперше впроваджується в академічній спільноті, виникає страх втратити креативність у вищих навчальних закладах. І також, у деяких випадках процеси оцінювання якості стають такими нормативними й бюрократичними, що цей страх виправдовується.

Висновок полягає в тому, що забезпечення якості освіти має з'єднувати креативність та якість, а не навпаки, бачити їх взаємно виключними. Обидва внутрішні та зовнішні процеси оцінювання якості є ефективними тільки за умови, що вони «зорієнтовані на розбудову та розвиток закладів, а не просто на їх інспектування» [5, 14].

Коли досліджуємо чинники, що викликають появу креативності та чинники, що сприяють розвитку креативності, що представлені в табл. 1, можна робити висновок, що і креативність, і культура якості успішно розвиваються за однакових умов.

Тому було б логічно припустити, що процеси забезпечення якості освіти повинні мати на меті піднесення креативності та інновацій, і не бути просто обмеженими задоволенням потреб мінімального стандарту якості.

Одним із завдань проекту було також підготувати рекомендації, які б посилювали креативність та інноваційні практики через процеси оцінювання якості. Обговорюючи структуру зазначених рекомендацій можна зробити висновок, що вони не повинні складатися з наказових нормативних інструкцій стосовно певних практик, які мають виконуватися вищими навчальними закладами або акредитаційними агенціями. Такі інструкції є бажаними, оскільки є зрозумілим той факт, що як креативність, так і істинна

культура якості повинні завжди бути контекстуальними й різноманітність європейської вищої освіти і, відповідно, процеси гарантії якості повинні підтримуватися.

Оскільки поточні практики, особливо зовнішні, а також до деякої міри внутрішні, пов'язані з національним законодавством і контекстом ситуації, не завжди легко змінити їх радикальним впливом акредитаційних агенцій або вищих навчальних закладів. На особливу увагу заслуговують наступні рекомендації, розроблені в межах проекту QANESA, які кожен заклад зможе застосувати на практиці з незначними регулюваннями в разі потреби.

1. Надання процесу забезпечення якості освіти контекстуального та індивідуального характеру. Розробляючи процедури забезпечення якості освіти, вищі навчальні заклади та акредитаційні агенції повинні брати до уваги особливості власної спеціалізації, різноманітні організаційні культури, а також національний контекст.

2. Сприяння процедур забезпечення якості освіти (як внутрішніх, так і зовнішніх) змінам для досягнення стратегічних цілей кожного закладу.

3. Залучення до процесу забезпечення якості освіти всієї інституційної спільноти.

4. Стимулювання розвитку креативності педагогічного персоналу та студентів координаторами інституційних відділів контролю якості освіти.

5. Встановлення співробітництва між вищими навчальними закладами та акредитаційними агенціями.

6. Розпізнавання ризиків у процесі забезпечення якості освіти і встановлення процедур, через які вищий навчальний заклад може реагувати на ситуацію неуспіху.

7. Обмін досвідом між факультетами у вищому навчальному закладі, в межах країни між закладами, а також на Європейському рівні між вищими навчальними закладами та акредитаційними агенціями.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Вищесказане дозволяє констатувати, що суспільству необхідні інноваційні, далекоглядні, з

гарною системою управління університети. У цьому контексті ЄАУ започатковує проекти, метою яких є дослідження процесів, що спрямовані на забезпечення якості освіти та піднесення креативності у вищих навчальних закладах. Аналіз проектів дозволив визначити чинники, що викликають появу креативності та сприяють розвитку креативності у вищих навчальних закладах.

Дана стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні досвіду втілення в життя рекомендацій проекту QANESA вищими навчальними закладами Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонішина В. Л. Визначення сутності поняття креативності в психолого-педагогічній науці / В. Л. Антонішина // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2010. – № 14. – С. 11 – 18.
2. Білокопитов В. І. Напрями діяльності європейської асоціації університетів щодо забезпечення якості вищої освіти на сучасному етапі розвитку Болонського процесу / В. І. Білокопитов // Щоквартальний науково-педагогічний журнал «Порівняльно-педагогічні студії». – Умань, 2010. – № 3/4. – С. 123 – 129.
3. Короткий термінологічний словник з інноваційних педагогічних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-6601.html> – 21 с.
4. Педагогічний словник / за ред. М. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
5. European University Association. Developing an internal quality Culture in European Universities [Electronic resource]. // Report on the Quality Culture Project 2002 – 2003. – 2009. – URL : http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/QC1_full.1111487662479.
6. European University Association. Improving Quality, Enhancing creativity : change processes in Europe and higher Education Institutions // Final report of the Quality assurance for the higher Education change agenda (QANECA) project. – 2009. – URL : http://www.eua.be/Libraries/Quality_Assurance/QANECA_Report.sflb.ashx.

7. Encyclopedia Britannica [Electronic resource]. – 2009. – URL : <http://www.britannica.com/>.

8. European University Association. Developing an Internal Quality Culture in European Universities [Electronic resource] // Report on the Quality Culture Project 2002 – 2003. – 2006. URL : <http://www.eua.be/publications/>.

9. European University Association. Quality Culture in European Universities : A Bottom-up Approach [Electronic resource]. // Report on the Three Rounds of Quality Culture Project, 2002–2006. – URL : [10http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/Quality_Culture_2002_2003.1150459570109](http://www.eua.be/eua/jsp/en/upload/Quality_Culture_2002_2003.1150459570109)

10. European University Association. Creativity in Higher Education [Electronic resource]. 2007. – URL : <http://www.eua.be/publications/>.

11. European University Association. Trends in Quality Assurance [Electronic resource]. // A Selection of Papers from the 3rd European Quality Assurance Forum. – 2009. – URL : <http://www.eua.be/publications/>.

12. Gvaramadze I. From Quality Assurance to Quality Enhancement in the European Higher Education Area / I. Gvaramadze // European Journal of Education. – 2008. – Vol. 43, № 4. – p. 26.

13. Jensen I. Network 2 – Creativity in Teaching and Learning [Electronic resource]. // I. Jensen, N. Christensen EUA Creativity Report. – 2006. – URL : [15http://www.eua.be/Libraries/Quality_Assurance/QAHECA_Report.sflb.ashx](http://www.eua.be/Libraries/Quality_Assurance/QAHECA_Report.sflb.ashx).